

УДК 343.2

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2024.41.08>

Кузьменко О. В.

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ПОКАРАННЯ ЗА ЗАРАЖЕННЯ ВЕНЕРИЧНОЮ ХВОРОБОЮ

Стаття присвячена деяким особливостям кваліфікації та призначення покарання за зараження венеричною хворобою. Зараження венеричною хворобою може призвести до серйозних ускладнень, які негативно впливають на якість життя та навіть загрожують життю потерпілої особи.

Зазначено, що правильне розуміння та застосування кримінально-правової кваліфікації є ключовим аспектом справедливості та законності. Помилки у кваліфікації кримінальних правопорушень можуть призвести до негативних наслідків, таких як необґрунтоване засудження або виправдання обвинуваченого. Саме неправильне застосування норм КК України може призвести до того, що судові рішення не буде відповідати дійсності чи не міститиме всіх необхідних кримінально-правових аспектів вчиненого злочину.

Крім того, для правильної кваліфікації вчинених особою суспільно небезпечних дій або бездіяльності потрібно ретельно вивчити початковий і кінцевий моменти такого діяння. Початковий момент, який є важливою ознакою об'єктивної сторони кримінального правопорушення, допомагає відмежовувати готування до вчинення кримінального правопорушення від незакінченого (інколи й закінченого) замаху або ж навіть закінченого кримінального правопорушення з усіченим складом. Кінцевий момент діяння, в свою чергу, стає критерієм для визначення закінченого кримінального правопорушення з формальним (усіченим) складом або ж закінченого замаху на кримінальне правопорушення з матеріальним складом.

Встановлено, що ч. 2 та 3 ст. 133 КК України передбачають кваліфікуючі обставини, а саме: зараження венеричною хворобою особою, раніше судимою за це кримінальне правопорушення; зараження двох чи більше осіб; зараження неповнолітнього; спричинення тяжких наслідків. Проте, на думку автора, на рівні з неповнолітніми доцільно було б також передбачити в ч. 2 ст. 133 КК України й малолітніх осіб, оскільки наразі дана категорія зовсім не захищена від вчинення щодо них досліджуваних кримінальних правопорушень.

Ключові слова: зараження венеричною хворобою, кримінальне правопорушення, кваліфікація злочину, покарання, призначення покарання.

Проблема зараження венеричними хворобами є однією з найбільш актуальних та значущих у контексті кримінального права, оскільки вона стосується безпеки та здоров'я громадян. Згідно з Кримінальним кодексом (далі – КК) України, особливістю цього виду кримінальних правопорушень є їх потенційно серйозні наслідки для потерпілих. Зараження венеричною хворобою може призвести до серйозних ускладнень, які негативно впливають на якість життя та навіть загрожують життю потерпілої особи. Така кримінальна діяльність вимагає належного реагування з боку правової системи, щоб забезпечити відповідність покарання відповідальності.

Правильне розуміння та застосування кримінально-правової кваліфікації є ключовим аспектом справедливості та законності. Помилки у кваліфікації кримінальних правопорушень можуть призвести до негативних наслідків, таких як необґрунтоване засудження або виправдання обвинуваченого. Саме неправильне застосування норм КК України може призвести до того, що судові рішення не буде відповідати дійсності чи не міститиме всіх необхідних кримінально-правових аспектів вчиненого злочину.

Тому ми погоджуємося з думкою деяких науковців, що «кваліфікація вчиненого суб'єктом діяння за об'єктивною стороною складу злочину – це відповідний процес, який здійснюється послідовно й характеризується певними етапами (методикою).

Передусім необхідно встановити суспільно небезпечне діяння (дію чи бездіяльність), оскільки воно є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони будь-якого складу злочину. Для доведення того, що вчинене діяння може бути ознакою об'єктивної сторони складу злочину,

воно має володіти такими характеристиками (ознаками): суспільна небезпечність, кримінальна протиправність, конкретність (конкретний акт поведінки), свідомість і волимість. Під час установлення суспільно небезпечного діяння необхідно з'ясувати, чи не має обставин, що виключають або обмежують: а) свідомість діяння (інстинкти, рефлексії, імпульсивні реакції, поведінка окремих неосудних осіб, поведінка особи в стані гіпнозу) й (або) б) волимість діяння (непереборна сила, фізичний примус (нездоланний або здоланий), психічний примус). Зазначені обставини безпосередньо впливають на встановлення наявності суспільно небезпечного діяння як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу злочину та, відповідно, його правильну кваліфікацію» [1, с. 102].

Крім того, для правильної кваліфікації вчинених особою суспільно небезпечних дій або бездіяльності потрібно ретельно вивчити початковий і кінцевий моменти такого діяння. Початковий момент, який є важливою ознакою об'єктивної сторони кримінального правопорушення, допомагає відмежовувати готування до вчинення кримінального правопорушення від незакінченого (інколи й закінченого) замаху або ж навіть закінченого кримінального правопорушення з усіченим складом. Кінцевий момент діяння, в свою чергу, стає критерієм для визначення закінченого кримінального правопорушення з формальним (усіченим) складом або ж закінченого замаху на кримінальне правопорушення з матеріальним складом.

При цьому «початковий і кінцевий моменти суспільно небезпечного діяння обумовлені його описанням у диспозиції кримінально-правової норми, зокрема їх установлення залежить від виду одиничного злочину (простий чи ускладнений (триваючий, продовжуваний, складений)). Так, початковий момент суспільно небезпечного діяння (дії та бездіяльності) як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу простого (в тому числі з альтернативними діяннями) та ускладненого злочинів збігаються – початок учинення відповідного діяння (дії чи бездіяльності). Кінцевий момент суспільно небезпечного діяння як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу простого (в тому числі з альтернативними діяннями) і триваючого злочину – вчинення діяння, яке характеризує об'єктивну сторону цього складу злочину, а продовжуваного чи складеного – вчинення всіх діянь, що в сукупності утворюють суспільно небезпечне діяння як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони складу злочину» [1, с. 103].

Отже, на нашу думку, цілком правильним є твердження О. В. Ус, що саме об'єктивна сторона злочину є важливою при кваліфікації будь-якого кримінального правопорушення, оскільки вона «1) є обов'язковим елементом будь-якого складу злочину, без неї відсутня юридична підстава кваліфікації злочину; 2) дає змогу виявити факт учинення злочину й установити фактичні об'єктивні ознаки вчиненого особою діяння; 3) дає можливість розмежувати суміжні злочини, відмежувати злочин від інших правопорушень (у тому числі злочин від діяння, яке не є злочинним), саме тому законодавець намагається описати в диспозиції статті (частини статті) Особливої частини КК України насамперед ознаки об'єктивної сторони складу злочину; 4) установлення ознак об'єктивної сторони допомагає правильно розкрити інші елементи складу злочину. Без об'єктивної сторони діяння не може бути посяганням на об'єкт злочину, відсутня суб'єктивна сторона як певне відображення об'єктивних ознак діяння у свідомості суб'єкта й відсутній і сам суб'єкт злочину. Ознаки об'єктивної сторони складу злочину зумовлюють установлення ступеня тяжкості вчиненого злочину тощо» [1, с. 106].

Кваліфікація ж кримінального правопорушення за допомогою суб'єктивної сторони складу злочину полягає у встановленні тотожності між внутрішніми (психічними) ознаками діяння, вчиненого особою, та складовими елементами суб'єктивної сторони відповідного злочину.

Відповідно до ст. 24 КК України «для кваліфікації вчиненого суб'єктом злочину з прямим умислом необхідно встановити, що особа: а) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності) (усвідомлювала як фактичні (об'єктивні) ознаки вчинюваного діяння, так і усвідомлювала соціальну значимість вчинюваного, його соціальну шкідливість, суспільну небезпечність), б) передбачала його суспільно небезпечні наслідки (неминучість або реальну можливість їх настання) і в) бажала їх настання.

А для кваліфікації вчиненого суб'єктом злочину з непрямым умислом необхідно встановити, що особа: а) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або

бездіяльності) (усвідомлювала як фактичні ознаки вчинюваного діяння, так і соціальну значимість вчинюваного, його соціальну шкідливість, суспільну небезпечність), б) передбачала його суспільно небезпечні наслідки (реальну можливість їх настання) і в) хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання» [2].

Що стосується розглянутого нами кримінального правопорушення, то при дослідженні його об'єктивної сторони характер венеричного захворювання, методи і тривалість їх лікування, можливість лікування на кваліфікацію не впливають. Для відповідальності за ст. 133 КК достатньо зараження хоча б однією із венеричних хвороб. Не мають значення для кваліфікації і способи зараження. Воно переважно настає внаслідок статевих зносин, у тому числі гомосексуальних, не виключається й зараження іншим чином, наприклад, шляхом передачі недопалків, внаслідок поцілунку. Зараження нестатевим шляхом (через посуд, білизну тощо) є характерним тільки для сифілісу [3, с. 195].

Однак варто звернути увагу на проблеми кваліфікації зазначених дій, пов'язані з тим, що «деякі спеціалісти, які поширювально тлумачать термін «венеричні хвороби», відносять до числа таких й інші інфекційні захворювання, що передаються статевим шляхом (наприклад, хламідіоз, гранульома, трихомонадні захворювання тощо). Якщо врахувати той факт, що налічується більш ніж тридцять хвороб, що передаються статевим шляхом (так звані ЗПСШ), та має місце тенденція поглинання в цій аббревіатурі поняття «венеричні хвороби», існує велика небезпека, що предмет кримінального правопорушення, яке аналізується, практикою може бути невинувато розширений. Характерним є і те, що навіть лікарі починають закликати юристів обмежити межі ст. 133 КК лише чотирма вищевказаними хворобами.

Таким чином, необхідно дійти висновку, що зараження потерпілого будь-якою інфекційною (але не венеричною, хоча й такою, яка передається статевим шляхом) хворобою кримінальної відповідальності за ст. 133 КК не тягне. В деяких випадках відповідальність може наставати за ст. 130 КК (зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби), в інших – за статтями, що передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення проти здоров'я» [3, с. 195–196].

Крім того, з погляду на об'єктивну сторону, розглядуване кримінальне правопорушення полягає у факті зараження потерпілої особи однією чи декількома з перерахованих вище венеричних хвороб. «Зараження в даному випадку є не тільки процесом (у вигляді попадання в організм потерпілого збудників венеричних хвороб), а й результатом цього процесу (у формі самої венеричної хвороби). Способи зараження на кваліфікацію не впливають. Найчастіше ними є статеві зносини та інші дії статевого характеру (лесбійство, мужолозтво тощо), рідше – побутовий шлях (використання предметів особистої гігієни, спільної білизни, господарсько-побутовими приладами тощо). Так само за загальним правилом не впливають на кваліфікацію ані вид венеричної хвороби, ані тяжкість її протікання, ані тривалість курсу лікування, ані перспективи одужання, ані характер наслідків.

При цьому слід мати на увазі, що вказані хвороби, як і будь-які інші інфекційні хвороби, мають певний інкубаційний період. Якщо потерпіла особа за допомогою лікарів позбавляє себе від інфекції до переходу її в фазу венеричної хвороби, відповідальність за ст. 133 КК, як правило, виключається. Вона може наставати лише за замах на зараження венеричною хворобою за умови, що винний мав прямий умисел на вчинення даного кримінального правопорушення» [3, с. 196, 197].

Крім того, ч. 2 та 3 ст. 133 КК України передбачено кваліфікуючі обставини, а саме: зараження венеричною хворобою особою, раніше судимою за це кримінальне правопорушення; зараження двох чи більше осіб; зараження неповнолітнього; спричинення тяжких наслідків [2].

Що стосується зараження двох або більше осіб, то, на думку К. В. Катеринчук, «не має значення чи однією і тією ж, чи різними хворобами були заражені потерпілі. Не важливо також і спосіб зараження. Потерпілі можуть бути заражені як одночасно, так і в різний час та в різний спосіб, що не впливає на кваліфікацію. Однак для кваліфікації діяння винної особи за цією ознакою необхідно, щоб не збігли строки давності притягнення до кримінальної відповідальності за перший факт зараження венеричною хворобою» [4, с. 350]. Однак ця кваліфікуюча

ознака має місце в тих випадках, якщо зараження однієї й тої ж самої потерпілої особи відбувається після її одужання носієм венеричної хвороби періодично.

Наступною кваліфікуючою ознакою складу кримінального правопорушення, пов'язаного із зараженням венеричною хворобою, є його вчинення щодо неповнолітньої особи. «Неповнолітній – це особа, яка не досягла на момент вчинення діяння, що призвело до її інфікування, 18 років. При цьому винний усвідомлював або об'єктивно повинен був та міг усвідомлювати факт того, що ця особа ще не досягла віку 18 років. Якщо винний помилково вважав, що потерпілий на момент вчинення щодо нього протиправного діяння, яке призвело до зараження, досяг 18 років, а також не повинен був або не міг усвідомити помилковість такого припущення, за відсутності в діянні винного інших ознак, покладених в основу законодавчої конструкції кваліфікованого та надкваліфікованого складів злочинів, його діяння мають кваліфікуватися за відповідними частинами КК України» [4, с. 351].

Проте, на нашу думку, на рівні з неповнолітніми доцільно було б також передбачити в ч. 2 ст. 133 КК України й малолітніх осіб, оскільки наразі дана категорія зовсім не захищена від вчинення щодо них досліджуваних кримінальних правопорушень.

Ми погоджуємося з думкою К. В. Катеринчук, що «для кваліфікації за ознакою судимості за зараження венеричною хворобою не має значення, не лише за якою частиною ст. 133 КК України особа була засуджена, а й те, ким вона була визнана при вчиненні злочину у співучасті (виконавцем, організатором, підмовником чи пособником) та на якій стадії злочин було закінчено (на стадії готування, замаху чи закінченого злочину).

Кваліфікуюче значення судимості має і в тому випадку, коли закон передбачає посилення відповідальності за вчинення злочину повторно, оскільки повторність охоплює собою судимість. Закон визначає судимість різновидом повторності (ч. 4 ст. 32). Якщо судимість прямо не передбачена законом як кваліфікуюча ознака, вона при кваліфікації вчиненого не враховується. Виділення кваліфікуючих ознак не має бути пов'язане з особливим статусом особи (наявність судимості)» [4, с. 355].

Слід також зазначити, що особливостями кваліфікації ст. 133 КК України буде й те, що ця стаття є спеціальною щодо ст. 121, 122, 125 або 128 КК України, а тому в разі умисного зараження венеричною хворобою, якщо настали наслідки у вигляді тілесних ушкоджень, додаткова кваліфікація за ст. 121, 122, 125 КК України не потрібна. За ст. 128 КК України особа буде притягнута до кримінальної відповідальності у випадку, якщо ця особа не знала про наявність у неї хвороби, хоча повинна була і могла їх передбачити – злочинна недбалість [4, с. 381].

Що стосується покарання, то при його призначенні за кримінальні правопорушення, пов'язані із зараженням венеричною хворобою, обов'язково мають бути дотримані певні принципи, а саме: принцип законності покарання; принцип визначеності покарання в судовому вирокі; принцип доцільності покарання; принцип обґрунтованості і обов'язкового мотивування покарання у вирокі; принцип справедливості покарання; принцип пропорційності покарання; принцип гуманності покарання; принцип індивідуалізації покарання. Дотримання цих принципів виступає додатковою гарантією дотримання прав суб'єктів злочинів, у тому числі спеціальних, у процесі правозастосування норм кримінального законодавства щодо призначення покарання [5, с. 383].

Відповідно до ст. 133 КК України покаранням за зараження венеричною хворобою може бути: виправні роботи на строк до 2 років (ч. 1); пробаційний нагляд на строк до 2 років (ч. 1); обмеження волі на строк до 2 років (ч. 1) або до 5 років (ч. 2); позбавлення волі на строк до 2 років (ч. 1), до 3 років (ч. 2) або на строк від 2 до 5 років (ч. 3) [2].

Отже, зважаючи на серйозність наслідків зараження венеричними хворобами та його потенційну загрозу для громадського здоров'я, кваліфікація та покарання за це кримінальне правопорушення є надзвичайно важливими завданнями для суду та органів досудового розслідування. Саме дослідження цього питання сприятиме розвитку кращого розуміння механізмів вчинення та попередження таких правопорушень, а також забезпечить більш ефективне захист прав громадян.

Використана література:

1. Ус О. В. Кваліфікація злочину за ознаками об'єктивної сторони складу злочину. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 47 (3). С. 101–106.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3500> (дата звернення: 22.05.2024).
3. Зінченко І. О., Володіна О. О. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Харків: Право, 2019. 248 с.
4. Катеринчук К. В. Злочини проти здоров'я особи: проблеми кримінально-правової теорії та практики: монографія. Київ : ФОРМ-Лікс, 2018. 408 с.
5. Ландіна А. В., Лисенко О. М. Міжнародні стандарти призначення покарання спеціальному суб'єкту злочину. *Правова держава*. 2020. Вип. 31. С. 380–388.

References:

1. Us O. V. (2017). Kvalifikatsiia zlochyну za oznakamy obiektyvnoi storony skladu zlochyну [Classification of the crime based on the objective side of the composition of the crime]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*. Vyp. 47 (3). S. 101–106. [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2005). Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] vid 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3500> [in Ukrainian].
3. Zinchenko I. O., Volodina O. O. (2019). Kvalifikatsiia kryminalnykh pravoporushen proty zhyttia ta zdorovia osoby [Classification of criminal offenses against the life and health of a person]. Kharkiv: Pravo. 248 s. [in Ukrainian].
4. Katerynychuk K. V. (2018). Zlochyны proty zdorovia osoby: problemy kryminalno-pravovoi teorii ta praktyky: monohrafiia [Crimes against personal health: problems of criminal legal theory and practice: monograph]. Kyiv: FOP Maslakov. 408 s. [in Ukrainian].
5. Landina A. V., Lysenko O. M. (2020). Mizhnarodni standarty pryznachennia pokarannia spetsialnomu subiektu zlochyну. *Pravova derzhava*. Vyp. 31. S. 380–388. [in Ukrainian].

Kuzmenko O. Features of the qualification and punishment for infection with a venereal disease

The article is devoted to some features of the qualification and punishment for contracting a venereal disease. Infection with a venereal disease can lead to serious complications that negatively affect the quality of life and even threaten the life of the affected person.

It is noted that the correct understanding and application of criminal law qualification is a key aspect of justice and legality. Errors in the qualification of criminal offenses can lead to negative consequences, such as unjustified conviction or acquittal of the accused. The incorrect application of the norms of the Criminal Code of Ukraine can lead to the fact that the court decision will not correspond to reality or will not contain all the necessary criminal-legal aspects of the committed crime.

In addition, for the correct qualification of socially dangerous actions or inactions committed by a person, it is necessary to carefully study the initial and final moments of such an action. The initial moment, which is an important feature of the objective side of a criminal offense, helps to distinguish preparation for the commission of a criminal offense from an unfinished (and sometimes completed) attempt or even a completed criminal offense with a truncated composition. The final moment of the act, in turn, becomes a criterion for determining a completed criminal offense with a formal (truncated) component or a completed attempt to commit a criminal offense with a material component.

It was established that part 2 and 3 of Art. 133 of the Criminal Code of Ukraine provide qualifying circumstances, namely: infection with a venereal disease by a person previously tried for this criminal offense; infection of two or more persons; infection of a minor; causing serious consequences. However, in the author's opinion, at the same level as minors, it would also be appropriate to provide in Part 2 of Art. 133 of the Criminal Code of Ukraine and minors, as currently this category is not at all protected from committing the criminal offenses under investigation against them.

Key words: *infection with a venereal disease, criminal offense, qualification of a crime, punishment, sentencing.*